

Studia PRAWNICZE

Zeszyt 4 (200) 2014
Warszawa 2014

Iwona Rzucidło-Grochowska ■

BRAK OBOWIĄZKU UZASADNIENIA I UZASADNIENIE SKRÓCONE A PRAWO DO SĄDU¹

I. Prawo do uzasadnienia jako element prawa do sądu

Prawo do sądu funkcjonuje zarówno w regulacjach na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. W literaturze jest ono opisywane najczęściej za pomocą katalogu atrybutów określających podstawowe elementy jego treści: dostęp do sądu (realna możliwość uruchomienia procedury); rozpatrzenie sprawy zgodnie z właściwą procedurą (rzetelną i publiczną); prawo do obrony; prawo do wysłuchania oraz prawo do uzyskania wyroku sądowego z uzasadnieniem. Otrzymanie uzasadnienia stanowi jednak nie tylko osobny element treści prawa do sądu, lecz koresponduje także z każdym z tych częściowych praw w ten sposób, że do ich urzeczywistnienia konieczne jest jego sporządzenie. Uzasadnienie orzeczenia sądowego jest więc nie tylko komponentem prawa do sądu, ale również istotną formą jego pełnej realizacji – stąd mówić można nawet o „prawie do uzasadnienia” jako osobnym składniku prawa do sądu².

¹ Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2012–2015 jako projekt badawczy w ramach programu pod nazwą „Diamentowy Grant”.

² O koncepcji prawa do uzasadnienia zobacz szerzej I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia a prawo do sądu (kontekst sądownictwa administracyjnego)*, [w:] *Administracja i prawo administracyjne w kontekście ochrony praw człowieka*, red. I. Rzucidło, Lublin 2012, passim.

II. Standard uzasadniania w orzecznictwie ETPCz

Za punkt wyjścia do dalszych uwag przyjąć należy standard uzasadniania orzeczeń wypracowany przez ETPCz – stanowiący podstawowe kryterium dla oceny zgodności poszczególnych uzasadnień z prawem do sądu.

Przede wszystkim zauważyć trzeba, że zdaniem Trybunału obowiązek uzasadniania rozciąga się nie tylko na wyroki, lecz także inne orzeczenia. Uzasadnione powinno być zatem również orzeczenie o charakterze incydentalnym, (np. postanowienie o nieuwzględnieniu wniosku dowodowego czy o odmowie przyznania prawa pomocy)³.

Obok tych aspektów o formalnym charakterze, standard uzasadniania stworzony przez ETPCz obejmuje także kwestie merytoryczne – wymagając podjęcia w uzasadnieniu rzeczywistego dyskursu z twierdzeniami uczestników postępowania.

Formułując wymogi pod adresem uzasadnień, Trybunał opiera się na czterech bardziej zasadniczych kryteriach określających rolę i kształt uzasadnienia. Trybunał dość szeroko wskazuje, że jedynie uzasadnione orzeczenie umożliwia społeczną kontrolę nad wymiarem sprawiedliwości i zapewnia mu transparentność. Trybunał mocno akcentuje również znaczenie uzasadnienia dla świadomości samych stron postępowania sądowego, szczególnie w sprawach karnych. Lektura uzasadnienia, obok zrozumienia orzeczenia, pozwala na sprawdzenie, czy argumenty skarżącego zostały wzięte pod uwagę przez sędziego rozstrzygającego sprawę oraz w jakim zakresie miało to miejsce. Niezależnie od indywidualnej (własnej) kontroli postępowania przez jego strony wymogi stawiane uzasadnieniu służyć mają także zainicjowaniu przez nie kontroli zinstytucjonalizowanej (w toku instancji lub pozainstancyjnej, przez sądy krajowe, międzynarodowe itd.) – zapoznanie się z motywami stojącymi za danym rozstrzygnięciem, ujawnionymi w uzasadnieniu, jest z reguły konieczne do jego zaskarżenia. Ostatnim obszarem, w którym ujawnia się rola uzasadnienia – tym razem w toku rozpatrywania sprawy – pozostaje umożliwienie refleksji nad treścią rozstrzygnięcia samym podmiotom, które wydały decyzję⁴.

³ Por. raport Komisji z dnia 15 października 1987 r. w sprawie *Bricmont v. Belgia*; zob. P. Hofmański, A. Wróbel, *Komentarz do art. 6 EKPC*, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, Warszawa 2010.

⁴ Wyrok ETPC z dnia 22 lutego 2007 r. w sprawie 1509/02 *Tatishvili v. Rosja*, LEX nr 224407, zwł. § 58; R. Broniecka, *Uzasadnienie wyroku w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2014, s. 135–145; P. Hofmański, A. Wróbel, op. cit.; wyrok ETPC z dnia 8 kwietnia 2004 r. w sprawie 71503/01 *Assanidze v. Gruzja*, LEX nr 125865, § 181 i n.; wyrok ETPC z dnia 11 stycznia 2007 r. w sprawie 184/02 *Kuznetsov i in. v. Rosja*,

Można więc (upraszczająco) stwierdzić, że z prawa do sądu wynika nie tylko prawo do otrzymania jakiegokolwiek uzasadnienia, ale także do uzyskania uzasadnienia o odpowiedniej charakterystyce (cechach, jakości).

Na podstawie wcześniejszych uwag można odnieść wrażenie, że skoro prawo do uzasadnienia spełnia tak szerokie funkcje gwarancyjne, ma ono charakter absolutny, bezwzględny i nieograniczony. Na tle tak ukształtowanego prawa do uzasadnienia powstaje zatem zasadnicza wątpliwość, czy fragmentaryczne uzasadnienia lub nawet orzeczenia, co do których ustawodawca nie wprowadza obowiązku ich sporządzenia, również mieszczą się w zakreślonym wyżej standardzie.

III. Dopuszczalność limitowania obowiązku sporządzania uzasadnień a standard uzasadniania

W pewnych sytuacjach przepisy prawa oraz praktyka jego stosowania mogą limitować obowiązek uzasadnienia – nie wymagając motywowania pewnych orzeczeń lub dopuszczając uzasadnienie ich w uproszczonej postaci. Rozwiązania te, wbrew pozorom, nie muszą być *a limine* sprzeczne ze standardem wyznaczanym przez orzecznictwo strasburskie.

Trybunał za mieszczące się w jego ramach uznaje nie tylko pewne ograniczenia w budowie czy treści uzasadnień, ale także w zakresie obowiązku sporządzania uzasadnień w ogólności. Wyraźnie akcentuje on, że treść i zakres uzasadnienia uzależnione są od charakteru orzeczenia i mogą być ocenione jedynie w okolicznościach danej sprawy, a także w zależności od rodzaju i zakresu podnoszonych w sprawie argumentów, rozwiązań ustawowych, sposobów formułowania i ogłaszania orzeczeń, a nawet pewnych zwyczajów ukształtowanych przez wymiar sprawiedliwości danego państwa. Wyjątki są akceptowalne również w sprawach, w których rozstrzygnięcie jest oczywiste (w szczególności w odniesieniu do orzeczeń sądów odwoławczych, a także sądów orzekających w ramach środków nadzwyczajnych). Sąd nie jest zobowiązany do szczegółowego

LEX nr 211931, § 83, i wyrok ETPC z dnia 16 grudnia 1992 r. w sprawie 12945/87 *Hadji-anastassiou v. Grecja*, LEX nr 81258, § 33, 34–36; wyrok ETPC z dnia 27 września 2001 r. w sprawie 49684/99 *Hirvisaari v. Finlandia*, LEX nr 76177, § 31–32; wyrok ETPC z dnia 19 października 2005 r. w sprawie 32555/96 *Roche v. Zjednoczone Królestwo*, LEX nr 157847, § 116, wyrok ETPC z dnia 1 lipca 2003 r. w sprawie 37801/97 *Suominen v. Finlandia*, LEX nr 80307, § 37, § 58; wyrok z dnia 19 kwietnia 1994 r. w sprawie 16034/90 *Van de Hurk v. Holandia*, LEX nr 80534; wyrok ETPC z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie 926/05 *Taxquet v. Belgii*, LEX nr 621329, § 90; wyrok ETPC z dnia 13 maja 1980 r. w sprawie 6694/74 *Artico v. Włochy*, LEX nr 80808.

i drobiazgowego uzasadnienia każdego argumentu – choć równocześnie nie może jednak pomijać kwestii, które w sposób oczywisty rzutują na sposób rozstrzygnięcia sprawy. Trybunał dopuszcza wyjątki od reguły uzasadniania każdego orzeczenia także w stosunku do judykatów zapadłych na gruncie postępowań o uproszczonym charakterze⁵. Jak zauważa przy tym Trybunał, inny standard należy ustanowić dla uzasadnień wyroków sądów pierwszej instancji, inny zaś dla uzasadnień sądów odwoławczych, w których często wystarczy ograniczenie się do potwierdzenia racji leżących u podstaw rozstrzygnięcia pierwszoinstancyjnego.

Podejście pozwalające na ograniczenie obowiązku uzasadniania wynikać może z kilku podstawowych przyczyn. Limitowanie ochrony przyznanej i realizowanej przez uzasadnienia paradoksalnie stanowi konsekwencję dążenia do jej efektywności. Jeżeli obowiązek sporządzenia uzasadnienia będzie nadmierny, wykluczone stanie się udzielenie ochrony tam, gdzie jest to konieczne zgodnie z ogólnie przyjętą aksjologią. Dlatego też ograniczenia te są niezbędnym instrumentem zapewnienia proporcjonalności gwarancji. Wiąże się to z ekonomią postępowania – znalezieniem równowagi pomiędzy celami, jakie stawia się uzasadnieniu, oraz możliwościami sądownictwa (w szerszej perspektywie ścierają się tu pragmatyzm proceduralny i potrzeba realizacji wielu funkcji uzasadniania, również w jego wymiarze pozaprocesowym). Wymaga to zatem wyważenia racji stojących za uzasadnieniem rozstrzygnięcia oraz racji, które mają być realizowane globalnie przez ograniczenie tego prawa w danej sprawie. Szczegółowymi przyczynami limitowania obowiązku uzasadniania są m.in. konieczność zapewnienia sprawności (szybkości) procedowania (co jest istotnym elementem prawa do sądu), wpadkowy charakter sprawy, łatwość rekonstrukcji podstawy prawnej orzeczenia (brak kryteriów otwartych, zwrotów niedookreślonych) czy możliwość partycypacji strony w postępowaniu (i poznanie dzięki temu jego przebiegu oraz motywów przemawiających za poszczególnymi decyzjami stosowania prawa)⁶.

⁵ Wyrok ETPC z dnia 9 grudnia 1994 r. w sprawie 18390/91 *Ruiz Torija v. Hiszpania*, LEX nr 80507, § 29 i 30; wyroki ETPC: z dnia 9 grudnia 1994 r. w sprawie 18064/91 *Hiro Balani v. Hiszpania*, LEX nr 80508 oraz z dnia 29 maja 1997 r. w sprawie 21522/93 *Georgiadis v. Grecja*, LEX nr 79700; zob. M. A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2010, s. 440–441; wyrok ETPC z dnia 19 kwietnia 1994 r. w sprawie 16034/90 *Van de Hurk v. Holandia*, § 56 i n.; z dnia 21 stycznia 1999 r. w sprawie 30544/96 *García Ruiz v. Hiszpania*, LEX nr 77232, oraz z dnia 27 września 2001 r. w sprawie 49684/99 *Hirvisaari v. Finlandia*; wyrok ETPC z dnia 19 grudnia 1997 r. w sprawie 20772/92 *Helle v. Finlandia*, LEX nr 79552, § 59–60.

⁶ E. Łętowska, A. Paprocka, I. Rzucidło-Grochowska, *Podstawy uzasadniania w prawie konstytucyjnym i międzynarodowym, [w:] Uzasadnienia decyzji stosowania prawa*, red. I. Rzucidło-Grochowska, M. Grochowski, Warszawa 2015, s. 40–42.

Przyczyny te bierze się pod uwagę w powiązaniu ze sobą, nie zaś osobno – kluczowe znaczenie z tej perspektywy zachowuje zawsze zbadanie, czy całość okoliczności towarzyszących sprawie pozwala na zapewnienie dostatecznego poziomu ochrony w zakresie prawa do sądu⁷. W pewnych sytuacjach (zwłaszcza, gdy koszt sporządzenia uzasadnienia lub jego rozbudowanej formy będzie przewyższał możliwe korzyści), strona powinna otrzymać inny – bardziej dla niej efektywny – sposób realizacji prawa do sądu, który nie będzie wiązał się z uzyskaniem pisemnych motywów orzeczenia.

IV. Dopuszczalność uzasadnień fragmentarycznych (skrótowych) a prawo do sądu

Regulacje ograniczające lub wyłączające obowiązek uzasadniania są szczególnie częste na gruncie procedury karnej i cywilnej.

Zgodnie z art. 505¹³ § 2 k.p.c. (odnoszącym się do trybu uproszczonego), „jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego, uzasadnienie wyroku powinno zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa”. Na pierwszy rzut oka rozwiązanie to może budzić zasadnicze wątpliwości. Brak typowego elementu uzasadnienia w postaci „części historycznej” (w której zwyczajowo zawarte są ustalenia dotyczące podstawy faktycznej orzeczenia) może wywoływać wrażenie, że rozumowania w tym zakresie nie zostały przeprowadzone (co najmniej: nie daje podstaw do ich rekonstrukcji) – a w konsekwencji, że rozważania prawne formułowane są w próżni. Ponadto niekompletność uzasadnienia tego rodzaju orzeczenia zmusza do odczytywania go w kontekście uzasadnienia orzeczenia sądu pierwszej instancji, co znacznie utrudnia jego zrozumienie i ocenę przez osoby niedysponujące aktami sprawy (zwłaszcza w związku z kontrolą społeczną). Z drugiej jednak strony, brak uzupełnienia przez sąd postępowania dowodowego oznacza akceptację stanu faktycznego przyjętego przez sąd pierwszej instancji (nie wnosi zatem nowych elementów, a część historyczna staje się wówczas powieleniem uzasadnienia pierwszoinstancyjnego). W powiązaniu z uproszczonym charakterem postępowania może to usprawiedliwiać ograniczenie uzasadnienia orzeczenia wydanego w tym trybie tylko do rozważań prawnych, które mogą być odmienne niż przedstawione w kontrolowanym rozstrzygnięciu. Ponadto mniejszy ciężar gatunkowy spraw mogących być przedmiotem oceny sądu w tym postępowaniu pozwala na zredukowanie poziomu ochrony gwarantowanej

⁷ Ibidem, s. 42.

poprzez sporządzenie uzasadnienia, tym bardziej, że przyspieszenie procedowania jest kluczowym założeniem tego trybu⁸.

Z podobnym (pozornym) zderzeniem standardów dotyczących uzasadnień, a wynikających z prawa do sądu oraz regulacji normujących konstrukcję uzasadnienia mamy do czynienia w przypadku art. 423 § 1a k.p.k. Zgodnie z jego brzmieniem „w wypadku złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku w części odnoszącej się do niektórych oskarżonych sąd może ograniczyć zakres uzasadnienia do tych tylko części wyroku, których wnioski dotyczą”. Uzasadnienie sformułowane w ten sposób nie jest kompletne, nie obejmuje bowiem oczywiście całości sprawy. Z perspektywy prawa do sądu może okazać się ono jednak wystarczające, umożliwia bowiem sądową kontrolę orzeczenia w zakresie koniecznym z przyczyn proceduralnych (wnioski o uzasadnienie stanowi zazwyczaj przygotowanie do sporządzenia środka zaskarżenia – brak zatem podstaw, by pisemne motywy rozstrzygnięcia rozciągać także na tych oskarżonych, którzy nie zdecydowali się na kwestionowanie orzeczenia).

Obok przepisów wprost limitujących obowiązek sporządzania uzasadnienia, wskazać można także te, w których analogiczny rezultat wynika z trwałej praktyki stosowania prawa. Dzieje się tak m.in. w przypadku tzw. przedsądu dokonywanego przez SN w postępowaniu cywilnym (art. 398⁹ k.p.c.). W wyroku odnoszącym się do obowiązku uzasadniania tych orzeczeń TK (SK 26/02⁹) stwierdził wprost wyłączenie niekonstytucyjność braku obowiązku sporządzenia uzasadnienia w przypadku postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. W konsekwencji konieczne stało się określenie kształtu, jaki powinno przybrać to uzasadnienie. Praktyka orzecznicza SN w tym zakresie wypracowała sumaryczny, szablonowy, formularzowy kształt uzasadnień, bazujący na treści art. 398⁹ k.p.c. Postępowanie to spotkało się z aprobatą ETPCz (*Wnuk p. Polsce*¹⁰), który uznał te skrócone uzasadnienia za mieszczące się w standardzie prawa do sądu – argumentując, że sprawa przed rozpoznaniem przez SN była już dwukrotnie merytorycznie oceniana przez inne sądy. Do przeciwnego wniosku

⁸ Szerzej o analizie tego przypadku w zakresie części historycznej uzasadnienia zob. I. Rzucidło-Grochowska, „Część historyczna” uzasadnienia orzeczenia sądowego, [w:] *Uzasadnienia decyzji stosowania prawa*, red. I. Rzucidło-Grochowska, M. Grochowski, Warszawa 2015, s. 182–184.

⁹ Wyrok TK z 31.03.2005 r., SK 26/02, Dz.U. Nr 68, poz. 609.

¹⁰ Postanowienie ETPCz z dnia 1 września 2009 r. w sprawie *Wnuk przeciwko Polsce*, skarga nr 38308/05; P. Hofmański, A. Wróbel, op. cit. Zob. też szerzej: A. Torbus, *W sprawie braku obowiązku uzasadnienia postanowienia Sądu Najwyższego o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej w kontekście prawa do sądu*, Przegląd Sądowy 2007, nr 1, s. 46 i n.

doszedł natomiast TK¹¹, który (korzystając ze swobody ustanowienia standardu wyższego niż wynikający z EKPCz) zakwestionował fragmentaryczność tych uzasadnień, wskazując m.in. na brak jasności co do motywów rozstrzygnięcia oraz trudności z legitymizacją.

Praktyka stosowania prawa może wpływać na ograniczenie kształtu uzasadnienia także w wielu innych sytuacjach – zwłaszcza w odniesieniu do orzeczeń o charakterze pobocznym i przede wszystkim wówczas, gdy wydawane są one na posiedzeniu niejawnym. Jednym z najbardziej wyrazistych przykładów ograniczania uzasadnienia przez praktykę sądową są postanowienia odnoszące się do kosztów postępowania (zarówno rozstrzygające o zasadności zażalenia na zarządzenie w przedmiocie wpisu, jak i orzeczeń o kosztach zawartych w wyroku). W uzasadnieniach tych zwykle wskazywane są tylko odpowiednie jednostki redakcyjne aktu prawnego stanowiącego podstawę orzeczenia w tym zakresie wraz ze stwierdzeniem, że sytuacja opisana w przywoływanych przepisach ma miejsce w rozpoznawanej sprawie – bez wyraźnego zaznaczenia subsumpcji, jaka została dokonana w sprawie¹². Wątpliwość co do zgodności takiego postępowania z ukształtowanym standardem prawa do sądu wynika z przyjęcia założenia, że zarówno tzw. część historyczna, jak i (w tym przypadku) prawna uzasadnienia, odzwierciedlają co do zasady przeprowadzony proces stosowania prawa, w tym jego poszczególne elementy¹³. Jednym w ważnych etapów tego procesu jest zaś kwalifikacja prawna ustalonego stanu faktycznego z punktu widzenia norm prawnych (subsumpcja)¹⁴. W takiej sytuacji, gdy uzasadnienie nie zawiera opisu tego elementu, można po pierwsze (przynajmniej na poziomie teoretycznym) przypuszczać, że rozumowanie to nie zostało przeprowadzone, orzeczenie zaś wydano w sposób niejako automatyczny, szablonowy. Podważać to może zatem wynikający z prawa do sądu wymóg indywidualnego przyjrzenia się każdemu elementowi sprawy – nawet takiemu, który nie ma kluczowego znaczenia dla rozstrzygnięcia jej istoty. Po drugie, sporządzone w ten sposób uzasadnienie utrudnia kontrolę orzeczenia, która opiera się wszak na lekturze uzasadnienia. W tych przypadkach, w których orzeczenie nie podlega kontroli (postanowienie wydane w następstwie rozpoznania zażalenia w przedmiocie kosztów postępowania),

¹¹ Wyrok TK z dnia 31 marca 2005 r., SK 26/02, OTK-A 2005, nr 3, poz. 29.

¹² Nie oznacza to jednak, że w sprawach rozstrzyganych wyrokiem wydanym po przeprowadzeniu rozprawy uzasadnienie pozbawione jest tego typu wad.

¹³ Zob. szerzej na temat założenia o odzwierciedlaniu się elementów procesu stosowania prawa w uzasadnieniu orzeczenia sądowego I. Rzucidło-Grochowska, „Część prawna” uzasadnienia orzeczenia sądowego. *Zarys problematyki*, [w:] *Pro scientia et iuridica*, red. A. Przyborowska-Klimczak, P. Sendeci, M. Chrzanowski (w przygotowaniu).

¹⁴ L. Leszczyński, *Zagadnienia teorii stosowania prawa. Doktryna i tezy orzecznictwa*, Kraków 2004, passim.

uzasadnienie sformułowane w opisany wyżej sposób nie pozwala natomiast stronie na zapoznanie się z przesłankami rozstrzygnięcia¹⁵ – zwłaszcza gdy jest to zarządzenie przewodniczącego, które jako takie nie posiada osobnego uzasadnienia lub jest ono szczątkowe i ogranicza się do wskazania odpowiednich przepisów prawnych.

Równocześnie należy jednak zauważyć, że choć postanowienia w przedmiocie kosztów postępowania nie powinny być marginalizowane, nie należą one jednak do istoty sprawy zawisłej przed sądem, a są jedynie konsekwencją prowadzenia postępowania sądowego¹⁶. Z tego powodu, choć opisana praktyka jest bez wątpienia wadliwa argumentacyjnie, nie można przesądzić z góry, by w każdym wypadku stała ona w sprzeczności z prawem do sądu. Odpowiedź na to pytanie musi zostać w każdym wypadku udzielona *ad casum*.

V. Brak obowiązku uzasadnienia – zaprzeczenie prawa do sądu?

Na gruncie regulacji procesowych jeszcze częstsze są przypadki, w których ustawodawca nie nakłada na sąd obowiązku sporządzenia uzasadnienia. Znacznie częściej też niż w opisanych wcześniej wypadkach rozwiązanie to uznaje się za niezgodne z prawem do sądu.

Tytułem przykładu wymienić tu można brak obowiązku uzasadnienia orzeczenia o oddaleniu kasacji w postępowaniu karnym jako oczywiście bezzasadnej (art. 535 k.p.k.). Jak mogłoby się wydawać, ponieważ sprawa została już dwukrotnie rozpoznana merytorycznie, przynajmniej te przypadki, w których kasacja już *prima facie* jest pozbawiona szans na sukces, powinny zostać zwolnione z obowiązku sporządzania uzasadnienia. Trybunał Konstytucyjny (SK 30/05¹⁷) zwrócił jednak uwagę, że brak uzasadnienia w sytuacji współwystępowania innych czynników mogących skutkować ograniczeniem prawa do sądu (orzeczenie na posiedzeniu niejawnym, konieczność zastosowania normy zawierającej zwrot niedookreślony) oznaczać może rażące naruszenie gwarancji

¹⁵ O deficytach warsztatu, w tym o braku subsumcji w procesie stosowania prawa i odzwierciedlenia jej w uzasadnieniach zob. szerzej E. Łętowska, *Sąd orzekł jak orzekł, a nikomu nic do tego*, Dziennik Gazeta Prawna, 29–31 sierpnia 2014 r., nr 167, s. C4.

¹⁶ Brak subsumpcji wydaje się jednak bardziej poważną wadą uzasadnienia, mogącą naruszać prawo do sądu, w przypadku orzeczeń wydawanych w sprawach mieszczących się w kategorii społecznie wrażliwych – przyznania prawa pomocy/zwolnienia od kosztów sądowych oraz wstrzymania wykonania decyzji.

¹⁷ Wyrok TK z dnia 16 stycznia 2006 r., SK 30/05, OTK-A 2006, nr 1, poz. 2.

przyznanych uczestnikowi postępowania. Istotne jest również to, że wskutek braku wypowiedzi orzecznictwa co do sposobu rozumienia „oczywistej bezzasadności”, nie jest możliwe wspólne wypracowanie znaczenia tego pojęcia w judykaturze ani przekazanie zarówno stronie, jak i potencjalnym autorom kasacji, jakiego rodzaju sytuacje mogą spowodować oddalenie środka zaskarżenia na podstawie tego przepisu. Co ciekawe, także w tym przypadku ETPCz uznał brak uzasadnienia za zgodny z EKPCz (*Walczak p. Polsce*¹⁸), lecz ustanowienie wyższego standardu krajowego oznacza, że jego naruszenie jest także naruszeniem Konwencji.

Podobnie niezgodny ze standardem zakreślonym dla prawa do sądu pozostaje brak obowiązku uzasadniania odmowy skierowania pytania prejudycjalnego do TSUE przez sąd ostatniej instancji, nawet jeżeli nie przybiera ona formy osobnego orzeczenia. Brak ustanowienia takiego obowiązku może być postrzegany jako naturalna konsekwencja istoty instytucji zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym – leżącego w kompetencji sądu, nie zaś bezpośrednio samego uczestnika postępowania. Z drugiej jednak strony, brak uzasadnienia w takim przypadku nie pozwala na ocenę, czy podnoszona przez stronę kwestia okazała się na tyle nieistotna, że nie wystąpiła konieczność skierowania pytania do TS, czy też odnosiła się do przepisu niebudzącego wątpliwości lub już poddanego interpretacji TS (*Dhahbi p. Włochom*)¹⁹. Sytuacja taka ogranicza więc możliwość zapoznania się z wszystkimi motywami przemawiającymi za podjętym rozstrzygnięciem²⁰.

Istnieją również sytuacje, w których brak uzasadnienia orzeczenia może być uznany za zgodny z omawianym standardem. Jako przykład wskazać można art. 694⁶ § 1 k.p.c., zgodnie z którym uzasadnienia nie wymaga postanowienie co do istoty sprawy w postępowaniu rejestrowym wydane zgodnie z wnioskiem. Rezygnacja z uzasadnienia wynika z faktu odpowiadania przez orzeczenie woli strony – co wyklucza realizację podstawowej funkcji ochronnej uzasadnienia, jaką jest umożliwienie kontroli rozstrzygnięcia (która w takiej sytuacji z dużym prawdopodobieństwem nie będzie miała miejsca).

Warto także zwrócić uwagę, że wskazanie uzasadnień spełniających standard prawa do sądu oraz mieszczących się poza jego ramami należy nie tylko do międzynarodowych organów sądowych (szczególnie ETPCz) oraz Trybunału

¹⁸ Decyzja ETPCz z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie 77395/01 *Walczak v. Polska*, LEX nr 53633.

¹⁹ Wyrok ETPCz z 8 kwietnia 2014 r. w sprawie *Dhahbi p. Włochom*, skarga nr 17120/09.

²⁰ A. Mężykowska, *ETPCz o obowiązku uzasadniania odmowy zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym – glosa do wyroku z 8.04.2014 r. w sprawie Dhahbi przeciwko Włochom*, EPS 2014, nr 9, s. 49 i n.

Konstytucyjnego, lecz także lokuje się na poziomie sądów powszechnych – zwłaszcza znajdujących się na wyższych piętrach w hierarchii judykatury. Sądy te, kontrolując wydane rozstrzygnięcie (choćby w zwykłym toku instancji), dokonują tego poprzez lekturę uzasadnienia wydanego orzeczenia. Jeżeli jest ono skonstruowane wadliwie, kontrola ta jest utrudniona lub nawet niemożliwa. W takim wypadku, oceniając, czy uzasadnienie pozwala na weryfikację rozstrzygnięcia, wypowiadają się one również, pośrednio, o jego zgodności (rozumianej *in concreto*) ze standardem prawa do sądu – ujmowanego z perspektywy tych jego elementów, których celem jest zagwarantowanie instancyjności postępowania. Ocena sądu odwoławczego prowadzona jest jednak zwykle w tych wypadkach, co wymaga wyraźnego podkreślenia, w sposób ściśle pragmatyczny (weryfikacji podlega przede wszystkim zrozumiałość i kompletność uzasadnienia), bez odnoszenia się wprost do sfery praw podstawowych. Z reguły pomiędzy obiema sferami nie występuje jednak jakakolwiek sprzeczność – co więcej, działalność sądów przyczynia się w tym zakresie do budowy i uściślenia standardu (z opisanych wyżej przyczyn, następującego jednak z reguły *implicite*). Co więcej, zapewnia mu ona realną efektywność – z istoty rzeczy jest on bowiem stosowany, przynajmniej w pewnym zakresie, w odniesieniu do każdej decyzji stosowania prawa podlegającej kontroli w postępowaniu odwoławczym (jej kontrola już *a priori* wymaga bowiem poznania stojących za nią motywów).

Podsumowując, pełne, kompletne czy kompleksowe uzasadnienie orzeczenia sądowego nie zawsze jest wymogiem absolutnie niezbędnym z perspektywy realizacji prawa do sądu. Ograniczenia w zakresie obowiązku sporządzania uzasadnień należy rozważać w kontekście funkcji, jakie mają one spełniać – uwzględniając równocześnie, czy tylko sporządzenie uzasadnienia jest w stanie zapewnić odpowiedni poziom ochrony w danej sytuacji. Ostateczna ocena poszczególnych regulacji wymaga zatem wyważenia racji przemawiających za wypracowanym w tym zakresie standardem a unormowaniami procedury krajowej i praktyką stosowania prawa. Trzeba jednak pamiętać, że nadmiernie liberalne podejście do konstrukcji uzasadnień może ograniczyć efektywność realizowania gwarancji przyznanych uczestnikom postępowania. Zbyt skąpe uzasadnienia utrudniają kontrolę wydawanych rozstrzygnięć i tym samym zamiast skrócić postępowanie – wydłużają je. Kluczem do znalezienia właściwej miary jest więc proporcjonalizacja celów i środków²¹.

²¹ E. Łętowska, A. Paprocka, I. Rzucidło-Grochowska, op. cit., s. 18–20.

LACK OF DUTY OF JUSTIFYING A JUDGEMENT AND SHORTENED JUSTIFICATION VERSUS THE RIGHT TO FAIR TRIAL AND ACCESS TO THE COURT

The right to fair trial and access to the court is interpreted by European Court of Human Rights in a wide manner. Amongst these rulings, there are numerous judicial opinions, where ECHR addresses the problem of giving grounds for judicial decisions (not mention explicitly in the Convention). Out of that reason we may say that there is possible to notice special element of the general right to due process – right to obtain grounds for judicial decisions. This particular right has many aspects and – at least at the first glance – seems to impose the duty to prepare justifications without exceptions. In practice the situation is yet quite different. ECHR approves some limitations of this duty, that might arise from different sources. In other words, shortened justifications and lack of the duty to justify may be, under some conditions, compliant with standards set forth by the Convention. The core of this matter is proportionalization of the justifying process, as well as considering of arguments pro and contra fulfilling maximum standard. Sometimes it is therefore possible that guaranteeing the right to fair trial may be overcome by another values (like promptness of receiving a decision, better governance of judges' time and effort, etc.). Considering this issue in a wider perspective, we, hence, cannot try to maximize one aspects of a standard because, if it may cause obstacles in meeting another elements located within it the other rights' domain.